

Mitkä tekijät vanhempien itsensä kuvaamana vaikuttavat heidän näkemyksiinsä lapsensa rokottamisesta?

TULOKSET

Laadullisten tutkimusten järjestelmällisen katsauksen tulokset¹ toivat esille erilaisia tekijöitä, jotka vanhempien kuvausten perusteella voivat joko lisätä tai vähentää heidän rokotusmyönteisyyttään.

1) Lapsen terveyteen ja sairauksiin liittyvät tekijät

Vanhempien rokotusmyönteisyyttä mahdollisesti lisäävät tai vähentävät tekijät

- Lapsen näkeminen haavoittuvana ja suojeltavana (A*)

Vanhempien rokotusmyönteisyyttä mahdollisesti vähentävät tekijät

- Rokottamispäätöksen näkeminen henkilökohtaisena valintana ja vastuuna (A)
- Halu arvioida rokotusten riskejä ja hyötyjä yksilöllisesti oman lapsensa kohdalla (A)
- Luonnonmukaisten menetelmien suosiminen ja rokotteiden kokeminen ”ei-luonnonmukaisena” (A)
- Itsensä näkeminen parhaana asiantuntijana omaa lasta, myös rokotteita, koskevilla asioilla (B)
- Erilaiset uskomukset, esimerkiksi uskoon liittyvät, saattavat myös vähentää joidenkin vanhempien rokotusmyönteisyyttä (C)

2) Sosiaalisiin suhteisiin liittyvät tekijät

Vanhempien rokotusmyönteisyyttä mahdollisesti lisäävät tai vähentävät tekijät

- Sosiaaliset verkostot, jotka muovaavat käsityksiä rokotuksista (A)
- Rokotenäkemykset, joiden myötä hakeudutaan samanhenkisten ja samalla tavalla ajattelevien seuraan (B)

3) Poliittiset tapahtumat, suhteet ja prosessit

Vanhempien rokotusmyönteisyyttä mahdollisesti vähentävät tekijät

- Epäluottamus rokotuksista vastaavia instituutioita ja järjestelmiä (B) sekä viranomaisia tai asiantuntijoita kohtaan (C)
- Epäluottamus asiantuntijajärjestelmien taustalla olevia tavoitteita ja intressejä kohtaan (B)
- Kokemukset valtakulttuurista vieraantumisen, julkisten palveluiden riittämättömyydestä ja omien prioriteettien erisuuntaisuudesta suhteessa julkisen vallan prioriteetteihin (B)
- Ajankohtaiset ja aiemmin tapahtuneet rokotuksiin liittyvät skandaalit tai ristiriidat (C)

4) Vanhempien kokemukset ja palveluiden saatavuus

Vanhempien rokotusmyönteisyyttä mahdollisesti lisäävät tai vähentävät tekijät

- Aikaisemmat kohtaamiset terveydenhuollossa (A)
  - Aiemmat onnistuneet kohtaamiset saattavat lisätä ja epäonnistuneet vähentää rokotusmyönteisyyttä.
- Rokottamisen kokeminen sosiaalisena tapahtumana (C)
  - Tilanteen kokeminen sosiaalisesti kannustavana saattaa lisätä ja tilanteen kokeminen negatiivisena (esim. kokemus arvostelun kohteena olemisesta) heikentää rokotusmyönteisyyttä

Vanhempien rokotusmyönteisyyttä mahdollisesti vähentävät tekijät

- Sosioekonomiset haasteet rokotuspalveluiden saavutettavuudessa, kuten perheen heikko taloudellinen tilanne tai kulkuyhteyksiin liittyvät ongelmat (A)
- Rokotuspalveluiden epämieluisana koetut ominaisuudet, kuten terveyspalveluiden toimintamallien kankeus ja resurssien puutteesta johtuvat pitkät odotusajat (B)

Mitkä tekijät vanhempien itsensä kuvaamana vaikuttavat heidän näkemyksiinsä lastensa rokottamisesta?

Hotus
NÄYTTÖVINKKI®
02/2023

TAUSTA

Kansallisen rokotusohjelman tavoitteena on antaa paras mahdollinen suoja rokotteilla ehkäistävissä olevia tauteja vastaan²⁻⁴. Suomessa rokotusohjelman mukaiset rokotteet ovat maksuttomia ja vapaaehtoisia. Lapsuusiän rokotuksista vastaavat pääosin neuvolat ja kouluterveydenhuolto^{2,3} ja rokotuksia saa antaa vain lääkäri tai asianmukaisen rokotuskoulutuksen saanut sairaanhoitaja, terveydenhoitaja tai kätilö⁵. Ammattihenkilö tekee rokotuspäätöksen yhdessä rokotettavan tai hänen vanhempiansa kanssa⁶. Lasten rokotuskattavuutta seurataan valtakunnallisen rokotusrekisterin avulla. Suomessa rokotamattomuus on harvinaista. Kouluikäisistä lapsista noin 0,7 %:lla ei ole perusrokotuksia.² Rokotussuojan haasteena on hyvästä rokotuskattavuudesta huolimatta kattavuuden alue- ja rokotekohtainen vaihtelu. Tieto rokottamiseen epäilevästi suhtautuvien näkökulmasta auttaa ymmärtämään vanhempien näkemysten taustalla olevia syitä ja siten kehittämään rokotuskattavuutta.⁷

Rokotteista voi aiheutua haittavaikutuksia, mutta ne ovat yleensä lieviä, hoidettavissa olevia ja ohimeneviä.⁸ Rokottamisen todellisia vasta-aiheita ovat yliherkkyys jollekin rokotteen sisältämälle ainesosalle, rokotteesta aiheutunut aikaisempi vakava reaktio, vakava immuunipuutos tai selvittelyvaiheessa oleva kouristustauti.^{8,9} Rokotuksilla saatavat hyödyt ovat sekä yksilöllisiä että yhteiskunnallisia.¹⁰⁻¹²

KÄYTTÖ- KELPOISUUS SUOMESSA

Tuloksia voidaan soveltaa suomalaisessa terveydenhuollossa, kun halutaan ymmärtää eri tekijöitä, jotka voivat vaikuttaa vanhempien näkemyksiin lapsuusiän rokotuksista^{13,14}. Tulokset koskien sosioekonomisia haasteita ja rokotuspalveluiden saavutettavuutta eivät suoraan ole sovellettavissa Suomeen, koska Suomessa kansallisen rokotusohjelman mukaiset rokotukset ovat tarjolla ilmaiseksi kaikille¹⁵.

Katsauksen jälkeen julkaistun suomalaisen laadullisen tutkimuksen¹³ tulokset olivat tarkastelujen tulosten kanssa samansuuntaisia. Tuloksissa kuitenkin korostui terveydenhuoltojärjestelmään ja -viranomaisiin liittyvät luottamustekijät sekä vanhempien huolet ja/tai kokemukset rokotusten mahdollisista haittavaikutuksista, mikä on syytä myös huomioida sovellettaessa tuloksia Suomeen. Lisäksi muissa tutkimuksissa rokotuksiin suhtautumiseen on todettu olevan yhteydessä myös muita tekijöitä, kuten vanhempien alhainen koulutustaso ja tiedon puutteet^{16,17}, jotka eivät tulleet katsaukseen kootuissa tutkimuksissa vanhempien itsensä kertomina esille.

Mitkä tekijät vanhempien itsensä kuvaamana vaikuttavat heidän näkemyksiinsä lastensa rokottamisesta?

AINEISTO JA MENETELMÄT

Näyttövinkki perustuu vuonna 2021 julkaistuun laadullisten tutkimusten järjestelmälliseen katsaukseen¹, jossa kuvattiin vanhempien näkemyksiä lasten rokottamisesta ja siihen vaikuttavista tekijöistä. Katsaus sisälsi 27 laadullista tutkimusta, joista 8 oli toteutettu matalan tulotason maissa ja 16 korkean tulotason maissa. Tulokset analysoitiin ja yhdistettiin metaetnografisella lähestymistavalla. Katsauksen menetelmällinen toteutus on kuvattu yksityiskohtaisemmin alkuperäisessä julkaisussa¹. Katsauksen laatu arvioitiin JBI:n järjestelmällisen katsauksen arviointikriteeristöillä.**

GRADE-CERQual (Confidence in the Evidence from Reviews of Qualitative research) asteikko (A–D) on yksi tapa arvioida luottamusta laadullisilla tutkimuksilla tuotettuihin tuloksiin (= näytönaste). Vahvinta luottamusta edustaa A ja heikointa D.¹⁸

****Katsauksen laatu:** 9/10 (JBI: Checklist for Systematic Reviews and Research Syntheses.)

YHTEENVETO

Vanhempien itsensä kuvaamat tekijät, jotka vaikuttavat heidän näkemyksiinsä lapsensa rokottamisesta, ovat moniulotteisia ja ne muovautuvat osana sosiaalisia prosesseja. Näiden tekijöiden ymmärtäminen on keskeistä vanhempien rokotusmyönteisyyden vahvistamiseksi ja riittävän rokotuskattavuuden varmistamiseksi. Tuloksissa esitettyihin tekijöihin tulee kiinnittää huomiota lapsiperheitä kohdattaessa ja ohjattaessa terveydenhuollossa, rokotteista ja rokottamisesta viestittäessä, rokotuspalveluita järjestettäessä ja rokotuksia antavien terveydenhuollon ammattihenkilöiden koulutuksessa. Rokottamista pohtiville perheille tulee esimerkiksi terveydenhuollossa tarjota mahdollisuus keskustella huolistaan ja saada tarvitsemaansa lisätietoa. Lisäksi tulee varmistaa palveluiden riittävä resursointi sekä rokotteita antavien terveydenhuollon ammattihenkilöiden rokotusosaaminen¹⁹ ja osaamisen ylläpito täydennyskoulutuksen avulla. Luottamuksen menettämistä suhteessa rokotustoimintaan ja siitä vastaaviin tahoihin voidaan ehkäistä avoimen ja rauhallisen keskustelun sekä läpinäkyvän tieteen, päätöksenteon ja viranomaistoiminnan kautta²⁰.

LAATIJAT

Kylmämaa, Toni¹ sh, TtM-opiskelija
 Marjamaa, Natalia¹ sh, TtM-opiskelija
 Rossi-Rämänen, Henna¹ th, TtM-opiskelija
 Käriäinen, Maria¹ th/sh, TtT, professori

Immonen, Kati² bioanalytikko, TtM, yliopettaja
 Parisod, Heidi³ th/sh, TtT, tutkija
 Nurmi, Johanna⁴ VTT, yliopistonlehtori
 Grym, Kirsi⁵ th/sh, TtM, puheenjohtaja

Editoijat: Marin, Kaisa³ sh, TtM, tutkija ja Hamari, Lotta³ ft, TtT, tutkija
 1 Oulun yliopisto, 2 Oulun ammattikorkeakoulu, 3 Hoitotyön tutkimussäätiö sr. (Hotus) 4 Turun yliopisto
 5 Suomen Terveydenhoitajaliitto, STHL ry

ALKUPERÄINEN JULKAISU

1. Cooper S, Schmidt BM, Sambala EZ, et al. Factors that influence parents' and informal caregivers' views and practices regarding routine childhood vaccination: a qualitative evidence synthesis. *Cochrane Database of Systematic Reviews*; 2021.

MUUT KÄYTETYT LÄHDEVIITTEET

2. THL 2023. Lasten rokotuskattavuus. <https://thl.fi/fi/web/infektioaudit-ja-rokotukset/tietoa-rokotuksista/kansallinen-rokotusohjelma/rokotuskattavuus/lasten-rokotuskattavuus> (accessed 20 February 2023).
3. Salo H. Economic evaluations in adopting new vaccines in the Finnish national vaccination programme. 2017.
4. Phadke VK, Bednarczyk RA, Salmon DA, et al. Association Between Vaccine Refusal and Vaccine-Preventable Diseases in the United States: A Review of Measles and Pertussis. *JAMA* 2016; 315: 1149.
5. FINLEX® - Säädökset alkuperäisinä: Sosiaali- ja terveysministeriön asetus 149/2017.
6. THL 2023. Rokotteiden määrääminen ja rokotuspäätös. <https://thl.fi/fi/web/infektioaudit-ja-rokotukset/tietoa-rokotuksista/rokottamisen-vaiheet/rokotteiden-maaraaminen-ja-rokotuspaatos> (accessed 21 February 2023).
7. STM 2019. Rokotustoiminnan kehittämistä selvittäneen työryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2019:39.
8. Nieminen, T. Rokotukset. Teoksessa Rajantie J, Heikinheimo M, Renko M. (toim.) Lastentaudit. Kustannus Oy Duodecim. 2016.
9. Nohynek H, Leino T. Rokotukset. Lääkärin käsikirja. Kustannus Oy Duodecim, 2019.
10. Barrera J, Greene S, Petyak E, et al. Reported rationales for HPV vaccination vs. Non-vaccination among undergraduate and medical students in South Carolina. *J Am Coll Health* 2021; 69: 185–189.
11. Bester JC. Measles Vaccination is Best for Children: The Argument for Relying on Herd Immunity Fails. *J Bioeth Inq* 2017; 14: 375–384.
12. Tin Tin Htar M, Jackson S, Balmer P, et al. Systematic literature review of the impact and effectiveness of monovalent meningococcal C conjugated vaccines when used in routine immunization programs. *BMC Public Health*; 20.
13. Nurmi J, Harman B. Why do parents refuse childhood vaccination? Reasons reported in Finland. *Scand J Public Health* 2022; 50: 490–496.
14. Carranza D, Dub T, Sivelä J. Vaccine hesitancy and uptake From research and practices to implementation EU Joint Action on Vaccination Work Package 8 Final Report, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-768-5> (accessed 20 February 2023).
15. THL 2023. Kansallinen rokotusohjelma. <https://thl.fi/fi/web/infektioaudit-ja-rokotukset/tietoa-rokotuksista/kansallinen-rokotusohjelma> (accessed 21 February 2023).
16. Tabacchi G, Costantino C, Napoli G, et al. Determinants of European parents' decision on the vaccination of their children against measles, mumps and rubella: A systematic review and meta-analysis. *Hum Vaccin Immunother* 2016; 12: 1909–1923.
17. Khan YH, Rasheed M, Mallhi TH, et al. Barriers and facilitators of childhood COVID-19 vaccination among parents: A systematic review. *Frontiers in Pediatrics*; 10.
18. Lewin S, Booth A, Glenton C, et al. Applying GRADE-CERQual to qualitative evidence synthesis findings: introduction to the series. *Implement Sci*; 13.
19. THL 2023. Kuka saa rokottaa ja miten rokotusosaaminen osoitetaan? <https://thl.fi/fi/web/infektioaudit-ja-rokotukset/tietoa-rokotuksista/kuka-saa-rokottaa-ja-miten-rokotusosaaminen-osoitetaan> (accessed 22 February 2023).
20. Nihlén Fahlquist J. Vaccine hesitancy and trust. Ethical aspects of risk communication. *Scand J Public Health* 2018; 46:182–8.